

Tarih bizi bir kez daha kavşağa getirdi:
Ya sosyalizm, Ya barbarlık!

Yeni bir dönem: Büyük Depresyon

SUNGUR SAVRAN

Önümüzdeki dönemde üç senaryo mümkündür. Birinci senaryoda, AB’de ve dünyada bir resesyon yaşanır, Türkiye’nin büyüme hızı düşer. İkinci senaryoda, Yunanistan resmen iflas eder, avrodan ayrılır, avro yaralanır. Bunun başta Avrupa olmak üzere dünya çapında sermaye birikiminde büyük bir sarsıntıya yol açmaması olanaksızdır. Türkiye ekonomisi büyük bir daralma yaşar, işsizlik 2009 baharının resmi rakamı % 16’nın üzerine çıkar, işçi ve emekçiler büyük zorluklarla karşı karşıya kalır. Üçüncü senaryoda, İtalya çöker ve... her şey çöker! Bu durumda olabilecekleri tahmin etmek bile zordur.

Bundan tam yirmi yıl önce, 25 Aralık 1991’de Sovyetler Birliği dağıldı. Yerini, kaderleri büyük ölçüde farklılaşacak 15 bağımsız devlet aldı. Ondan iki yıl önce de Berlin Duvarı ile birlikte Doğu Avrupa’daki rejimler çökmüş, kapitalizmin burada yeniden kuruluşu başlamıştı. Bu gelişmeler Çin’de devletteki sürekliliğe rağmen kapitalizmin içten içe tesisleriyle birleşince, emperyalist kapitalizmin sınıf mücadelesinde nihai zaferinin ilan edilmesine yol açtı. “Milyenyum” kutlamaları bunun içindi. “Tarihin sonu” gelmişti. Gün neoliberalizmin ve “küreselleşme”nin günüyüdü.

Bundan neredeyse tam on yıl önce, 11 Eylül 2001’de El Kaide’nin adamları (muhtemelen ABD derin devletinin katkılarıyla) New York’taki İkiz Kuleleri devirdi, Pentagon’da delikler açtı. ABD emperyalizmi buna cevaben Pentagon’un çekmecelerinde hazır bulunan Avrasya fütühat planlarını çıkardı, “teröre karşı savaş” kisvesi altında ardı ardına Afganistan’a ve Irak’a saldırdı. Arka planda neoliberal, küreselleşmeci sınıf saldırısı devam ediyordu. Buna dünyanın yeniden bir dizi emperyalist paylaşım savaşına sahne olması eklenmişti.

Aslında kapitalizmin sınıf mücadelesinde, politikada ve ideolojide bu üstünlüğü, daha bile önce başlamıştı. 1979’da Britanya’da Thatcher ve 1981’de ABD’de Ronald Reagan tarafından ilk kez uygulamaya konulan neoliberal saldırı programı bunun işaret fişeği.

Bu zamanla halka halka bütün dünyaya yayıldı, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’nin çöküşü ile birlikte evrenselleşti. Kısacası, 30 yıl boyunca dünya çapında gericilik hâkim oldu.

Bugün bu gericilik dönemi geride kalıyor. Bu değişikliği yaratan birçok faktör var elbette. Ama dünya kapitalizminin yeni bir döneme girmesinin en temelinde yatan faktör, kapitalizmin tarihinin üçüncü Büyük Depresyon’u, yani derin ekonomik krizi ve buna cevaben ortaya çıkan sınıf mücadeleleridir.

Kapitalizmin tarihi bir krizi

Kapitalizm bütün tarihi boyunca düzenli olarak krizlerle ilerlemiş bir sistem. Bu krizlerin bazıları neredeyse dakik bir düzenlilikle ortaya çıkıyor. Son dönemden örnek verecek olursak, 1979-81, 1990-92 ve 2000-2001 en azından gelişmiş kapitalist ülkelerin tamamı açısından hep birlikte kriz yaşanan yıllar olmuş. (Bunların arasına serpiştirilmiş başka önemli krizler de var: mesela 1987 New York Borsası çöküşü veya 1997 Asya krizi gibi.) Bütün bu olaylarda ekonomi büyümek yerine daralıyor, yatırımlar ve tüketim en azından duruyor, çoğu zaman geriliyor, bu yüzden işsizlik artıyor. Ayrıca bunlara bazen finans dünyasında (en azından borsada) sarsıntılar da ekleniyor. Ama bu krizler uzun sürmüyor, çeşitli faktörlerin etkisi altında ekonomi tekrar büyüme yoluna giriyor.

Bunlar dünya kapitalizminin krizleri. Bir de tek tek ülkelerin yaşadığı krizler var. Örnek olarak kendimizi alacak olursak, hatırlanacağı gibi, Türkiye ekonomisi son yirmi yıl içinde en azından üç kez çok büyük krizlerle karşılaştı. 1994, 1999 ve 2001-2002 yıllarında yaşanan ekonomik krizler, Cumhuriyet tarihinin en derinleri arasındaydı. Ama bu krizler ne başka ülkelere taşıdı, ne de çok uzun sürdü. Her biri sermayeyi zarara uğratmakla ve emekçi kitlelere işsizlik ve yoksulluk getirmekle birlikte nispeten kısa bir sürede aşıldı.

Demek ki, ister tekil ülke düzeyinde, ister dünya çapında olsun, kapitalizmin krizlerinin çoğu, kapitalist sermaye birikiminin gelişmesi içinde sanki birer yol kazası gibi oluyor, hasarını bırakıyor, ama sonra aşıyor. Ama bir kriz türü var ki, oluyor ve kalıyor! İşte bunlara Büyük Depresyon diyoruz.

Kapitalizmin tarihinde bugüne kadar bunlardan sadece iki örnek yaşanmış. Birincisi, 19. yüzyıl sonunda, 1873-1896 arasında yaşanmış

AKP iddaa’da kaybetti

SERAP GÜNEŞ

Futbolda temizlik yok, restorasyon var

Hadi, söylemekten imtina etmeyelim: Bu iktidar polis devleti hatası veriyor! AKP’nin icra aygıtına dönüşen polisi ve polis fevkesine dayalı yargısı, canının istediği ve işine geldiği gibi kuruyor adalet terazisini. Faili meçhul sanığı özel hareketçılara tahliye, şikeye kanun değişikliği, tecavüzcüye iyi hal indirimi, siyasi muhaliflere ise hep operasyon, hep tutuklama...

“Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapan Kanun” önce komisyondan, sonra da meclisten geçirildi ve 14 Aralık itibarıyla Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış bulunuyor. Soruşturması sürmekte ve iddianamesi halen hazırlanmakta olan bir davada ilgili kanun böylece değiştirilmiş bulunuyor.

Taraftarı sporun kurulu çarkının dişlilerine zarar vermeyecek şekilde terbiye etme yönü ile hiçbir şekilde tartışılmayan sporda şiddet yasası, futbol oligarşisinin TTF, yayıncı kuruluş, Kulüpler Birliği gibi büyük oyuncularına dokununca bir gecede değiştiriliverdi. Hem de AKP-cemaat arası çatlakları kamuoyunun önüne serme pahasına.

İnisiyatif alması gereken esas memleket meselelerinde BDP’li vekillerin ısrarlı ama yanıtız bırakılan çabaları dışında parmağını bile oynatmayan meclisin, iktidar partisinin ittirmesiyle böyle tali bir meselede 24 saat mesai yapması zaten garabetin boyutunun tek başına göstergesi. Değişiklik iyi miydi, kötü müydü, AKP oy hesabı yaptı, CHP tatlı hayallerle uzlaştı... Tartışmaları ise bu noktada pek de anlamlı değil.

Taraftarın kafasını iddaa kuponlarına gömen, oyunla arasına tahmin sayfalarını sokan kurulu futbol düzeni, AKP’nin “dokunmaya dokunma” iddiasının aksine, temizlenmiyor, sadece restore ediliyor.

olan, daha çok Uzun Depresyon olarak bilinen kriz. İkincisi ise 1930’lu yılların ünlü Büyük Depresyonu. Aslında ikinci Büyük Depresyon 1930’lu yıllarla sınırlı değildir. 1929-1948 arasındaki iki on yıl boyunca sürdüğü söylenebilir. Bugün yaşanan üçüncü Büyük Depresyon’dur.

Bir ekonomik krize “depresyon” demekle onu kapitalizmin öteki ekonomik krizlerinden ne bakımdan ayırmış oluyoruz? Burada üç ayırıcı özellikten söz edebiliriz. Birincisi, ekonominin, öteki krizlerde olduğu gibi birkaç yıl içinde toparlanması söz konusu değildir. Yukarıdaki örneklerde gördük: Kapitalizmin daha önceki depresyonları 20-25 yıla kadar uzanan süreler boyunca devam etmiştir.

İkincisi, ekonominin kendi dinamikleriyle bataktan kurtulmasının neredeyse olanaksız olmasıdır. Dolayısıyla, ekonominin toparlanması için mutlaka dışarıdan, devlet ve siyaset düzeyinden bir müdahale gerekir. (Elbette bu, kısmen öteki kriz türleri için de geçerlidir. Ama burada çok sert ve radikal tedbirler gerekebilir.) Bunların arasında kapitalist ülkelerin krizin yükünü birbirlerinin üzerine atma yolundaki kurumacı, rekabeti keskinleştiren politikaları da vardır.

Üçüncüsü, kriz o kadar derindir ki, sınıflar arasında sert bir hesaplaşma her ülkede ve derhal olmamakla birlikte kaçınılmaz biçimde gündeme gelir. Sermayenin işçi sınıfına taviz vermeye takati kalmamıştır. Tam tersine, krizini çözmek için saldırıya geçmek zorunda kalacaktır. İşçi sınıfı için ise bıçak kemiğe dayanmıştır, en basit haklarını bile savunmak zorundadır. Dolayısıyla, depresyon dönemleri hiçbir şekilde sadece eko-

Büyük Depresyon sınıf mücadelelerini şimdiden, neredeyse beklenmedik bir hızla kıskırtmıştır. Bunun ilk adımı, ekonomik krizle doğrudan ilişkili olan Arap devrimidir, özellikle Tunus ve Mısır devrimleridir. Arap devrimi yarattığı muazzam ilhamla bütün Akdeniz havzasının bir sınıf mücadelesi alanı haline gelmesine katkıda bulunmuştur.

nomik kriz ile sınırlı kalmaz. Politika-
kada, hukukta, ideolojide, askeri
alanda büyük çalkantıların yaşandı-
ğı dönemlerdir depresyon dönemle-
ri. Devrimler ve karşı devrimler be-
zer depresyonun yolunu.

İşte bu yüzden dünya çapında
yeni bir dönemin açıldığını söylü-
yoruz.

Üçüncü Büyük Depresyon'a nasıl geldik?

Bugün içinden geçmekte olduğumuz krize burjuvazinin sözcüleri (iktisatçılar, IMF gibi uluslararası kuruluşlar, emperyalist ülkelerin merkez bankaları, hükümetler vb.) "küresel finansal kriz" adını taktılar. Daha sonra kriz "reel ekonomi" olarak anılan alana, yani üretim alanına taşınca ve 1930'lu yıllardan beri yaşanan öteki krizlerden çok farklı olduğu ortaya çıkınca, "depresyon" kelimesini kendi aralarında neredeyse yasaklamakla birlikte, "Büyük Resesyon" adını koydular buna. (Bilindiği gibi, "resesyon" üretimin gerilemesi anlamına geliyor.) Aslında bu terim "Büyük Depresyon" teşhisinin konulmaması için bir manevra olarak görülmeli.

"Küresel finansal kriz" terimi hâlâ en yaygın kullanılan terim. Bu, tümüyle yanıltıcı, krizin doğasını açıklamak yerine perdeleyen bir ifade. Kriz, sadece etkileri bakımından finans alanını çoktan aşmadı; aynı zamanda kaynağı da finansal değil. Krizin kaynağı üretim alanında yatıyor ve zaman içinde de 2007-2008'de patlak veren finansal çöküşten çok gerilere gidiyor.

Bugünkü krizin temelleri, dünya kapitalizminin İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaklaşık otuz yıl boyunca yaşadığı büyük canlılığın olanaklarının tüketilmesiyle, 1974-75'te başlayan büyük krize kadar geri gidiyor. Kapitalizmin büyük krizleri, sermayenin çelişkili doğasının ürünü olan genel kâr oranının düşüşünün sonucudur. Sermaye, daha fazla artı-değer elde etmek için üretimi daima daha fazla mekanize eder, makine ve teçhizata yatırım yapar, teknik terimle söylersek sermayenin organik bileşimini yükseltir. Oysa kârın, yani artı-değerin nihai kaynağı canlı emektir, yani işçinin bilfiil harcadığı emek. Dolayısıyla, bir aşamada genel kâr oranı düşer. Bu, kapitalizmin gelişmesinde depresif eğilimli bir uzun krizin başlaması anlamına gelir. 1974-75'te başlayan bu tür bir krizdir.

Bu uzun krizleri aşmak için sermaye iki süreci harekete geçirir. Birincisi, işçi sınıfına ve emekçilere saldırıdır. 1970'li yılların ortalarında başlayan krize uluslararası burjuvazinin cevabı gayet hızlı olmuş, 1979-81 aralığında neoliberalizm yeni saldırı stratejisi olarak uygulamaya konulmuş, bunu özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra küreselcilik izlemiştir. Bu politikalar bazı ülkelerde (özellikle ABD, Britanya, 1990'lı yılların Latin Amerika'sı, Türkiye vb.) ciddi başarılar kazanmakla birlikte, bazı başka yöre ve ülkelerde (özellikle Batı Avrupa ve 2000'li yılların Latin Amerika'sı) ciddi dirençle karşılaşmıştır.

Harekete geçen öteki süreç ise sermayenin kitlesel ölçüde tahrip edilmesi (bu sürece "sermayenin değersizleşmesi" adı verilir), böylece yeni, daha verimli, daha kârlı sermayelerin önünün açılmasıdır. Bu ikincisi, 1974-75'ten 2000'li yıllara kadar kör topal gitmiş, sermayenin bazı birimleri değersizleşmişle birlikte büyük ölçekte bakıldığında süreç çok ağır aksak ilerlemiştir.

Şimdi işin püf noktasına geliyoruz. Büyük krizlerde bir başka süreç de harekete geçer. Sermaye üretimden uzaklaşarak finans alanına kaçır. Son yıllarda aşırı önemsenerek yepyeni bir olgu imişçesine sunulan "finansallaşma" işte esas olarak bunun ürünüdür. Son dönemde, sermayenin bu genel eğilimi, her zaman olduğundan da azgın biçimde ortaya çıkmıştır. Bunun temelinde, birincisi, uluslararası para ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve ikincisi, "türev" denen, kimsenin ne tam anlayabildiği, ne tam hâkim olabildiği finansal yatırım araçlarının hızla büyümesi yatıyor.

Bu son eğilim, yani sermayenin kriz dönemlerinde üretim alanından para ve finans alanına kaçması, krizin öteki süreçlerini, özellikle değersizleşmeyi erteleyici bir karşı etken olarak ortaya çıkmıştır. Finans piyasalarının şişmesi, buradan büyük kârlar elde edilmesi, ekonominin suni biçimde canlı kalmasına yol açmış, bu da sermayenin krizini aşmak için yaşaması gereken süreçlerin (işçi sınıfına saldırı ve sermayenin tahribi) ağır aksak, yarım yamalak işlemesine yol açmıştır.

Bu tür şişmiş bir finans kesiminin öteki yüzü, büyük borçluluktur. Üretimde yeterli değer yaratılamadığı için her türlü girişim borçlarla finanse edilmektedir. Sonunda dünya ekonomisi, çelimsiz bir üretim yapısı üzerinde şişkin ve borçluluğa dayalı sağlıksız bir finans sisteminin yükselişinin çelişkisi ile karşılaşmıştır. Bu çelişki bir gün çözülecektir. ABD emlak piyasasının ünlü standart altı ("subprime") konut kredileri dolayısıyla göçmesi, bunun sonucunda 2008 Eylülünde Lehman Brothers bankasının çökmesi ile birlikte önce Amerikan, sonra dünya finans sektörünün uçurumun kenarına gelmesi bunun sonucudur. Öy-

leyse, kriz finansal değildir. Finansın çelişkileri, üretimin çözülemeyen çelişkilerinden türemiştir. Kriz en baştan ekonomiktir.

Büyük Depresyon'un neresindeyiz?

Burjuvazinin sözcüleri elbette bu ilişkiyi saklamaya çalıştılar. Kimine göre borsa oyuncularının "açgözlülüğü", kimine göre "düzenleme"nin iyi yapılamaması, kimine göre de "devletin aşırı müdahalesi" (evet, böyleleri hâlâ var!) yatıyor "finansal" krizin ardında. Amaçları kapitalizmin doğasından, en temel süreçlerinden kaynaklanan bir kriz olduğunu gözlerden gizlemek.

Aslında önemli bir bölümü uzun süre krizin gerçek karakterini tam kavrayamadı bile. Gelip geçici kısa bir kriz zannettiler. Hatta dünya ekonomisi 2008-2009 kışında ve baharında yerlerde süründükten sonra 2009 yazından itibaren kısmi bir toparlanma gösterdiğinde krizin bittiğini bile sandılar. Oysa olan krizin yer değiştirmesi idi sadece.

2008 finansal çöküşünde dünya ekonomisi uçurumun kenarına geldi. Bunun üzerine bütün emperyalist ülkelerin hükümetleri ve merkez bankaları, ayrıca Çin, Brezilya vb. türü yükseliş içindeki ekonomilere sahip ülkelerin devletleri, piyasayı paraya boğdular. Böylece, bankaların ve diğer finans kuruluşlarının çökmesini engellediler, düşen talebe destek oldular. Ama bunu yapmanın maliyeti borçlanmaktı. Bu süreç içinde bütün devletler muazzam bir borç batağı içine saplandılar. Böylece kriz yer değiştirdi: Bankaların krizi iken onları kurtaran devletlerin kendilerinin krize düşmesiyle sonuçlandı.

Bugün Avrupa'da Yunanistan, İrlanda, Portekiz, İspanya ve İtalya'nın her an iflası tehdidini yaratan borç krizi, işte bu gelişmelerin ürünüdür. Meselenin Avrupa'da patlak vermesi, en yüksek borca Avrupa devletlerinin sahip olmasından değildir. Avrupa Birliği'nin ulus devletten uluslar üstü bir devlete doğru geçiş dolayısıyla ortak bir para (avro) oluşturma süreci içinde olmasının yarattığı çelişkiler dolayısıyla Avrupa bu konuda zayıf halka haline gelmiştir. Yoksa örneğin Japonya'nın

Büyük Depresyon'un çözümü Bretton Woods düzeni değil, belki de uluslararası komünizm olacaktır. Aynı derecede önemli olan bir ikinci nokta da şudur: Kapitalizmin çözümünden bu denli hafif tarzda söz etmek, ancak o çözümlerin geçmişte nasıl barbarlıklarla dolu olduğunu unutmakla mümkündür. Unutulmasın, Uzun Depresyon kapitalizmin emperyalist aşamaya geçişi sayesinde, Büyük Depresyon ise faşizm ve İkinci Dünya Savaşı sayesinde kapitalist "çözüm"lere kavuştu!

borcu (gayri safi yurtiçi hasılasının % 220'si!) herhangi bir Avrupa ülkesinden çok daha yüksektir.

Tabii, devletlerin borç krizine düşmesi ve iflas tehlikesiyle karşı karşıya kalması, banka sisteminin de yeniden sarsıcı bir krize girme olasılığı anlamına geliyor. Her borcun bir alacaklısı vardır. Borçlu iflas ederse alacaklı da yaralanır. Avrupa'nın devlet borçlarının alacaklısı da, başta Alman, Fransız, İtalyan, İspanyol bankaları olmak üzere uluslararası bankalardır. Dolayısıyla, kriz toptan bir krizdir aslında.

Bugün yaşamakta olan ağır çöküş bir depresyon gibidir. Avrupa ilk kez Mayıs 2010'da (yani tam bir buçuk yıl önce!) Yunanistan ile ortaya çıkmış olan devlet borçluluğu krizini çözmekte aciz kalmıştır. Avro adım adım çökmenin eşiğine gelmiş bulunuyor. Sadece Yunanistan'ın resmi iflası bile avro sisteminde büyük gedikler açar. Bugünlerde krizi herkesin diline düşmüş olan İtalya iflas edecek olursa, avro bir para olarak ortadan kalkar, çünkü İtalya avro bölgesinin üçüncü, dünyanın ise sekizinci büyük ekonomisidir. Avro yaralanır ya da ortadan kalkarsa, Avrupa'da yatırımlar durur. Tarihin henüz görmediği bir kriz kapımızdadır.

Türkiye krizin neresinde?

Türkiye'nin üçüncü Büyük Depresyon içindeki yeri, özellikle Başbakan Tayyip Erdoğan'ın 2008'den bu yana yaptığı "teğet" açıklamalarının gülünçlüğü dolayısıyla başlı başına bir yazı konusu. Biz o tür polemiklere hiç girmeden, gerçek dünyada ne oldu ve ne oluyor ona

kısaca bakalım.

Türkiye 2008-2009 aralığında yaşanan dünya çapında krizden ağır biçimde etkilendi. Hangi zaman dilimini esas aldığınıza bağlı olarak oran değişse de, ekonominin o dönemde yaklaşık % 5 daraldığı bir gerçek. Ne var ki, emperyalist ülkelerden farklı olarak, banka sistemi sarsılmadığı için ülke gerilemeyi daha çabuk geride bırakma olanağına kavuştu. Dünya ekonomisinde yaşanan kısmi toparlanma Türkiye'ye hızlı büyüme oranlarıyla yansdı. Banka sisteminin krize girmemesinin ardında, Türkiye'nin kendi finans krizini erken yaşaması yatıyor. 2001 krizinde Türkiye banka sistemi gerçekten uçurumun kenarına gelmiş olduğu için burjuvazi o tarihten sonra banka sistemini çok sıkı denetledi. Bir de ikinci bir faktör var: Türkiye banka sisteminde "türev" ürünlerin yeri hemen hemen yok denebilecek kadar az. Yani bir bakıma banka sisteminin dünyadaki sarsıntıdan korunması geriliğinden ileri geliyor.

2009'dan sonra dünya çapında yaşanan ürkek ve kısmi toparlanmanın Türkiye ekonomisine çok hızlı büyüme oranları biçiminde yansımalarının nedeni ise ileri ülkelerdeki finans sisteminin yaralı olması dolayısıyla yatırım alanı bulamayan sıcak sermayenin hızla Türkiye ve benzeri ülkelere (Brezilya, Hindistan, Çin vb.) akması. Bunun bütünüyle geçici olduğu, ortada. Kriz derinleştikçe, para yine en güvenli bulunduğu ülkelere kaçacaktır.

Türkiye'nin Avrupa ve dünya krizinin etkisinden kaçması söz konu-

su olamaz. Bunda ekonominin inanılmaz boyutlara ulaşan cari dış açık dolayısıyla kırılma olmasının yanı sıra, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin (son yıllarda ihracatın hedef ülke bakımından çeşitlenmesine rağmen) belirleyici olması da rol oynayacaktır. Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımların ezici bölümü AB'dendir. Banka sisteminin yarısı AB bankalarının (Fransa, Britanya, İtalya, Yunanistan, Hollanda vb.) elindedir. Dış ticaretin yaklaşık yarısı AB ile yapılmaktadır. Turizm gelirin çok önemli bölümü AB ülkelerindedir. AB batacık içinde kıvrılırken Türkiye ekonomisinin krizden muaf kalması düşünülemez.

Önümüzdeki dönemde üç senaryo mümkündür. Birinci senaryoda, AB'de ve dünyada bir resesyon yaşanır, Türkiye'nin büyüme hızı düşer. İkinci senaryoda, Yunanistan resmen iflas eder, avrodan ayrılır, avro yaralanır. Bunun başta Avrupa olmak üzere dünya çapında sermaye birikiminde büyük bir sarsıntıya yol açmaması olanaksızdır. Türkiye ekonomisi büyük bir daralma yaşar, işsizlik 2009 baharının resmi rakamı % 16'nın üzerine çıkar, işçi ve emekçiler büyük zorluklarla karşı karşıya kalır. Üçüncü senaryoda, İtalya çöker ve... her şey çöker! Bu durumda olabilecekleri tahmin etmek bile zordur.

Dolayısıyla, Türkiye'de işçi sınıfı hareketinin, yani sendikaların, işçi sınıfına yandaş siyasi parti ve her türlü odağın bugünden krize yönelik yığınak yapması acil bir görevdir.

Sınıf mücadelesinin geri dönüşü

Büyük krizler, kelimenin kadim Yunanca'daki anlamına uygun biçimde, kapitalizmin geleceği için gerçek karar anlarıdır. Bugün yeniden böyle bir döneme girmiş bulunuyoruz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, depresyonlar sadece ekonomik olaylar değildir, başta politika ve askeri alan olmak üzere, depresyonun "çözümü" çeşitli alanlarda yapılacak mücadelelerle belirlenir.

Solda yaygın ama son derece zararlı bir düşünce tarzı, kapitalizmin kendi krizlerinden yararlanarak kendisini yeniden yapılandığı, bu kez de öyle olacaktır. Bu düşünce, süreç bittikten sonra ulaşılan noktayı sanki baştan kaçınılmazmış gibi sunduğu için yanlıştır. 1930'lu yılları örnek olarak alacak olursak, İspanya devriminden başlayarak savaş sonu Akdeniz ülkelerinde yaşanan devrimci yükselişlere kadar bir dizi girişim başarıyla sonuçlansaydı, Büyük Depresyon'un çözümü Bretton Woods düzeni değil, belki de uluslararası komünizm olacaktır. Aynı derecede önemli olan bir ikinci nokta da şudur: Kapitalizmin çözümünden bu denli hafif tarzda söz etmek, o çözümlerin ancak geçmişte nasıl barbarlıklarla dolu olduğunu unutmakla mümkündür. Unutulmasın, Uzun Depresyon kapitalizmin emperyalist aşamaya geçişi sayesinde, Büyük Depresyon ise faşizm ve İkinci Dünya Savaşı sayesinde kapitalist "çözüm"lere kavuştu!

İçinden geçtiğimiz Büyük Depresyon sınıf mücadelelerini şimdiden, neredeyse beklenmedik bir hızla kıskırtmıştır. Bunun ilk adımı, ekonomik krizle doğrudan ilişkili olan Arap devrimidir, özellikle Tunus ve Mısır devrimleridir. Arap devrimi yarattığı muazzam ilhamla bütün Akdeniz havzasının bir sınıf mücadelesi alanı haline gelmesine katkıda bulunmuştur: Yunanistan bu alanda en ileride olmakla birlikte, İspanya ve İsrail'deki "Meydanlar Hareketi" de mücadelenin yükselişinin basamak taşları olmuştur. Bugünlerde İtalya'nın sıraya girmesi halinde, muazzam sınıf mücadelesi gelenekleri olan bu ülkenin katkısı büyük olacaktır.

Mücadelenin emperyalist kapitalizmin kalbine, ABD'ye, New York'a, Wall Street'e sığması ise sembolik olarak da olsa çok büyük önem taşıyor. Wall Street İşgali olarak bilinen ama ABD'nin 150'den fazla bölgesine sığmış bulunan hareket, henüz işçi sınıfını kitlesel olarak harekete geçirebilmiş değildir. Bu bakımdan belki de kendinden bir yıl önce Wisconsin'de bütünüyle sınıfın örgütlenme hakları temelinde verilmiş olan kamu emekçileri mücadelesi kadar önemli değildir. Ama meseleyi doğrudan kapitalizmin krizi çerçevesinde sınıf karşıtlığı temelinde koyması (% 1'e karşı % 99), gelecek için büyük politik ve ideolojik değer taşıyor.

Bunlar daha ilk kılıç şakırtılarıdır. Büyük Depresyon içinde doğabilecek sınıf mücadelelerinin boyutlarını şimdiden öngörebilmek kolay değildir. Buna karşılık, bu yükselişin tek taraflı olmayacağını da hatırlatmak gerekiyor. Böyle dönemlerde aşırı derecede milliyetçi, hatta faşist hareketler son derecede uygun bir üreme alanı bulur. Nitekim Büyük Depresyon başlayalı beri Avrupa'da her seçimde, her ülkede neo-faşist partiler büyük atılım yapmışlardır.

Sözünü ettiğimiz eğilimler, dünya ölçeğindedir. Tekil ülkelerde ne tür gelişmeler yaşanacağı, her bir ülkede sınıf güçlerinin o anda içinde bulunduğu duruma, başka çelişiklere (Türkiye'de Kürt sorunu, burjuvazinin iki kanadı arasındaki iç savaş, Avrasya ve Ortadoğu'da maceralar vb.), ekonominin ne ölçüde etkilendiğine ve sayısız başka faktöre bağlı olacaktır. Türkiye'de Kürt sorunu karşısında işçi sınıfı içinde kendine yuva bulmuş olan şovenizm eğilimi, sınıf mücadelelerinin Tekel işçilerinin direnişinde en ileri ifadesini bulan eğilimi ile yarışacaktır.

Her halükârda, ekonomik kriz, sadece iktisatçılara bırakılmayacak kadar yakıcıdır. Açılan yeni dönemde, bütün sosyalistler işçi sınıfının başlangıçta öz savunma karakteri taşısa da zamanla iktidar mücadelesine dönüşebilecek enerjisinin açığa çıkması için klasik Marksizmin sınıf bakış açısına yeniden dönmek zordur. Tarih bizi bir kez daha kavşağa getirdi: Ya sosyalizm, ya barbarlık!

